

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VIII istungjärk.

171. koosolek.

9. oktoobril 1931.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine ja muutmine.
2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
3. Komisjonide täiendavad valimised.
4. Moratooriumi seadus A/S. G. Scheel & Co kohta — I lugemisel.
5. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — I lugemisel.
6. Järgmise koosoleku määramine.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 9.20 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

1. Päevakorra täiendamine ja muutmine.

O. Liigand'i ja J. Järve' ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised; Majanduseminister M. Punga ettepanekul paigutatakse 2. punktiks — moratooriumi seadus A/S. G. Scheel & Co kohta — I lugemisel.

2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. kaheteistkümnenda rahvusvahelise töökonverentsi poolt vastuvõetud Laeval veetavate suurte kolide kaalu tähendamise kohta käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seaduse sotsiaalkomisjoni;

2. tervishoiupersonaali kutsetegevuse seaduse üldkomisjoni;

3. moratooriumi seaduse A/S. G. Scheel & Co kohta rahaasjanduse komisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

rahaasjanduse komisjoni J. Lattik'u asemele A. Sternfeldt;

üldkomisjoni J. Sihver'i asemele R. Elia-ser;

maakomisjoni J. Järve' asemele J. Lattik.

4. Moratooriumi seadus A/S. G. Scheel & Co kohta — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja C. Schilling: Väga lugupeetud Riigikogu

liikmed! Täna koosoleku päevakorras on Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu, mis juba oma pealkirjaga näitab, et majanduslikud ja finantsilised probleemid, mis mujal igalpool maailmas oma endise stabiilsuse ja tasakaalu kaotanud, ka meie silmade ette ja meie juurde astuvad. Ma ei leia tarvilikuks seletusi anda siin selle kohta, kuidas ja mispärast niisugune olukord rahandusliku maailma elus on tekkinud. Pean aga tarvilikuks konstateerida, et niisuguste juhtumiste hulgas on viimastest suurematest rahanduslikkudest katastroofidest kõige kaugemale ulatavam ja tähtsam olnud Inglise naela langemine. Nagu meil kõigil teada, on selle valuutaga seotud nii või teisiti kõikide Euroopa riikide valuuta rahavahetus. Tema langemise tagajärjel hakkasid välismaa rahaandjad oma krediite väga suurel määral tagasi nõudma ja tagasi tõmbama. See rahvusvaheline rahakriis mõjus väga teravalt ka neile pankadele, kelle töö nii või teisiti seotud väliskrediidiga. Üks neist pankadest, keda see kriitiline olukord tunduvalt puudutas, on A/S. G. Scheel & Co. Teatud pank on seotud välisrahaturuga suurte laenusummade tõttu, ja on loomulik, et ei jäänud ka need välismaal tekkinud rahanduslikud raskused tagajärjeta A/S. G. Scheel ja Co kohta. Tekib nüüd nähe, et kui välismaa kreditorid kiires korras tagasi tõmbavad oma lühiajalised krediidid, siis loomulikult ei saa neid tasuda samas tempos või sama kiires korras, kui need üles öeldakse, sest et nende summade realiseerimine on võimata peasjalikult selle tõttu, et raha on paigutatud ja töötab tööstusettevõtetes. A/S. G. Scheel ja Co kaudu on tugevasti finantseeritud suurem jagu meie tööstusettevõtetest. Scheel'i panga juhatus, nähes, et krediitide tagasinõudmine hakkab ähvardama hoiusummade takistamatut väljamaksmist, andis valitsusele teada oma olukorrast. Vastavate riiklikkude võimude poolt nimetatud ekspertiis revideeris panga asja ja andmeid ja jõudis otsusele, et panga seisukord on sisemiselt terve, et aga raskused tulid sellest, et panga kapitalid olid suuremalt jaolt välismaalt pärit ja neid ei saanud realiseerida nii ruttu, kui tagasinõudmine oli.

Ühesõnaga — vaatamata sellele, et pangal nähtavasti küllalt on tarvilikku aktivat

oma kohustuste katteks, siiski on tekkinud kitsikus sularaha niiöelda massiliselt väljamaksmisel ja väljamaksmiseks.

Valitsus arutas põhjalikult kõnealolevat juhtumist ja on loomulik, et niisugune õnnetu juhtumine ühes suuremas pangas, millega seotud on suuremate tööstusettevõtete, hulga kodanikkude ja mõnede teiste rahanudusastuste eluvõimalused, et valitsus katsumiseks leida teed, kuidas veel suuremat õnnetust ära hoida. Läbi kaaludes kõiki võimalusi tuli valitsus otsusele, et kõige lihtsam ja riigile mittekardetav abinõu on moratorium, see tähendab, anda pangale võimalus tekkinud raskustest omal jõul üle saada, ja selleks on tarvis teatud aeg. See on nüüd käesoleva moratoriumiseaduse põhimõte.

Nüüd võib küsida, kas ei oleks otstarbekohasem otsekohe pank likvideerimise alla võtta? Kui aga tõsiselt ja erapooletult seda võimalust kaaluda, siis vastus likvideerimise suhtes ei või olla teine kui eitav. Silmas pidades kõiki tagajärgi, mis niisugune äkiline operatsioon kaasa toob nii tööstusettevõtete kohta, kui ka üldise meie vastu rahausalduse suhtes ja mitmetel teistel põhjustel, näeme, et meil tuleb valida kahe võimaluse vahel siiski veel seda võimalust, mis nendest kahest lootusega, ja nii kui ma isiklikult arvan, põhjendatud lootusega seotud on — see on nimelt moratorium. Moratorium käib käesoleval kujul ainult Scheel'i kohta. Ei ole põhjust diskrediteerida üldist rahaturgu. Moratoriumiga pannakse panga jooksvate kohustuste väljamaksmine ajutiselt seisma. Käesolevat aktivat, tähendab, mis enne moratoriumi oli, realiseeritakse hoiult hoiusummade omanikkude rahuldamiseks. Seadus annab Majanduseministrile kui valitsuse vastavale instantsile õiguse, võimaluse ja kohustuse jälgida ja valvata moratoriumi puhul panga tegevust niikaugel määral, et sellega täielikult on garanteeritud selle seaduse tarvilik ja vali põhimõte. Rahaasjanduse komisjon eile õhtul arutas põhjalikult läbi seaduseelnõu ja võttis ta vastu, sisse tuues ainult § 4 redaktsioonilise paranduse; nii et Majanduseministri õigus järelevalvet teostada sai etteotsa paigutatud, ja et õigus panga valitsuse liikmeid tagandada, kui erakorraline abinõu, sai teisele kohale paigutatud. Kokkuvõttes ma teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

R. P e n n o: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogu seisab meie vabariigi ajaloos esmakordselt moratoriumi seaduse

arutamisel. Käesoleval juhul tahab seadus moratoriumi anda ühele pangale, milline ei suuda oma sularaha puudusel maksukohustusi täita. Siisamaani on kõik senised valitsused pankade päästmiseks püüdnud teistsuguseid abinõusid tarvitusele võtta.

Panga raskustesse sattumine pole erakordne, vaid praegu harilik nähtus. Meie näeme, et seda rasket teed on sunnitud käima pea kõik riigid. Kuid igalpool püütakse sellepärast ka ärahoidvaid abinõusid ju varakult tarvitusele võtta ja neid ju varem päästa. Raskel majanduslikul ajal ollakse eriti hell kõigi majanduslikkude küsimuste käsitamisel, ja valitsused püüavad rakendada kõik maa loovad jõud raskuste kõrvaldamiseks. Meie näeme, et paljud maad kaasa tõmbavad selles töös mitte üksnes valitsuse seljataga seisvaid, vaid ka opositsiooni rühmi. Meie näeme, et iga maa valitsused kibedasti ametis on oma maa majandusliku seisukorra selgitamisel ja abinõude otsimisel raskuste pehmendamiseks ja võimalikuks kõrvaldamiseks. Peetakse energiliselt nõu ja kasutatakse kõik võimalikud abinõud.

Mis teeb meie valitsus? Kas te arvate, et temal aega selleks jätkub? Ei. Riigikogu jättis teadlikult vaheajal töötamisõiguse rahaasjanduse ja teistele tähtsamatele komisjonidele, et ju algalval istungjärgul oleks võimalik põhjalikkude seaduste arutamine Riigikogu pleenumis meie majanduseelu tervendamiseks. Pikemat aega seisab pävakorral krediitiseaduste muutmine vastavalt muutunud oludele. Seda on lubatud teha, ja selle esitamist on pikemat aega Riigikogu oodanud. Kui meil vastav krediitiseadus oleks olnud, kas teie arvate, et meil täna vaja oleks olnud pidada erakorraliselt kolm koosolekut, kui seal tarvilikud abinõud ette nähtud oleksid? — Neid komisjone ei kutsuta kokku, neid ei informeerita milleski, neile pole ka praegu midagi antud, mis kiire ja hädapärane, — peale selle arutuseloleva seaduseelnõu, mille kohta valitsuse esindaja ütles, et ta selle 1½ tunni jooksul valmistanud.

Mis teeb aga meie valitsus? Valitsus samal ajal teeb lõbusõite Riigivanemaga eesotsas, Riigivanem läbib paraadimarsis Eesti, ja siis teised ministrid veel suurejoonelisemalt koos saatjaskonnaga, kui mõned printsid eksootiliselt maalt, (H u l g a l i s e d v a h e l h ü ü d e d.) sõidavad mööda välismaid. Eestis raskel ajal polegi valitsust koos — ta on rahuga välismail, lõbureisil, ning vahel saaneerib ja korraldab oma rühmakaaslaste

ettevõtteid. Riigi- ja rahvamajandus vajavad korraldust, kuid need jäävad kõrvale. Nüüd, kus majandusliku kitsikuse tont kõiki pigistab, nüüd arutab ja korraldab valitsus üksikute koalitsioonirühmade, kogude ja sotside erakonnapolitiliselt tähtsaid asju, nagu töölistkoda, tapamajade saneerimine ja garantiid, sobitab sõprust salapiiritusevedajatega, korraldab oma erakonnameeste valimiskassat tulevaseks kihutusetööks j.n.e. — kõike muud, mitte aga meie majandusele ei korraldata.

Samal ajal näeme, et meie majandusele läheb järjest vastu raskemale ja raskemale ajajärgule. Üldine oksjonite laine valgub üle maa. Kui see varem lokaliseeritud oli teatavates maanurkades, siis nüüd on haaranud see kogu meie kodumaad. Põllusaaduste — meie tähtsamate väljaveoartiklite — hinnad on langenud, langenud nii, et ühelgi põlluharijal pole võimalik oma kavatsetud eelarvet tasakaalu viia. Meie kõik teame, et loomahinnad praegu on naeruväärt madalad, seapõrsaid saab osta 50 sendiga tükk, lina ei tasu tema puhastamise kulusid, piimaliiter maksab 4 senti, kartulitünder 70 senti. Ja ometi on meie põllumajanduses just loomapidamise ja nende maapidamise saaduste — lina, kartul — toodang peamiselt mõõduandev talude rahalistes sissetulekutes. Rukis, selle saak on vähem ja selle eest makstakse ka vähem, kui läinud aastal.

J u h a t a j a: Kõneleja, ma kutsun Teid päevakorra juurde.

R. P e n n o: Ma kõnelen meie üldistest majanduslikkudest raskustest.

Rukkipakkumine ligikaudu teeb välja poole läinudaastasest, nagu senised andmed näitavad. Kuna raskused järjest süvenevad, siis peaks valitsus paratamata appi tulema. Aga meie kõik olime suvel siin, kui Konstantin Päts nõudis krediitkassa ellukutsust, see pidi päästma meie põllumehi. Siis oli nii tuline rutt, et istuti ööd läbi komisjonides, selles pidi päästmine olema. Pidi nii kiiresti seadus vastu võetama, muidu minevat talud pankrotti! Seda seletasid kogud, kogude leht, ja seda anti mõista ka Konstantin Pätsi poolt. Nüüd on kolm kuud mööda läinud — krediitkassast ei ole kihku ega kahku. See kava lõhkes kui seebimull. Aega ja jõudu aga raisati. Ja talumees? — Selle päästmiseks pani Pätsi valitsus üle tosina kohtupriistaveid juurde — las' päästavad maamehed sellest üleliigsest varandusenatukesest oksjonihäämriga. „Põllu-

meeste“ valitsus olevat meil, ja see tarvitab sarnast teed: — Scheel ja Co pangale moratorium, talumehele oksjon!

Käesoleva seadusega nõuab valitsus omale suuri volitusi. Kas oleme õigustatud Pätsi valitsusele sarnaseid volitusi andma, kas on usku sellesse, et valitsus õiglaselt kohtleb kõiki kodanikke ja üheväärselt? Valitsus on oma teguviisiga ennast järjest kompromiteerinud, järjest alla kiskunud valitsusevõimu prestiiži. Tuletame meelde seda kitsarinnalist ja omaparteilistes huvides talitamist tapamajade saneerimisel, sugusigade müügi korraldamisel Venemaale, janditamist Narva kosega, oma partei ettevõtete võistlejate kõrvaldamist riikliku võimu abil j. n. e. j. n. e. Kõigile lõpuks panevad krooni pähe väga imelikud ja iseäralised kogude valitsusliikmete suhted salapiiritusmüüjatega. Imelikud seletused ajakirjandusele on võõrastavalt mõjunud mitte üksnes meil, vaid ka välismail. Ja ühe suurema ajalehe paljastused erakonna kassa täitmisel!

Ja vaene rahvas, — talumees ja tööline — kelle esitajad ju istuvat seal valitsuse laua taga, — see nälgib, ja töötute hulk suureneb. Teised maad vähendavad oma rahva maksukoormat, vähendavad palku riigiteenijatel 20—35% võrra. Meil selle asemel seatakse korda presidendi lossi, peaministri elamut, luuakse igasuguseid kulukaid asutusi juurde, nagu elaksime meie kõige lähedamal ajajärgul.

Ameerika presidendi Hoover'i moratorium — sõjavõlgade maksmine — pidi 3½ miljonit krooni käesolevas eelarves üle jätma. Kevadel kõneldi sellest, et seda tahetakse kasutada meie põllumajanduse saneerimiseks. Nüüd on aga see summa haihtunud, maha sõidetud. Ja nüüd oleks nagu valitsuse ees Scheel ja Co pangakrahhi üle öö tulnud. Ei, valitsus on ka siin oma enese vilja lõikamas. Ega meie ei imesta ka sugugi, et valitsus sääraselt talitab. Meie näeme säärast talitamist valitsuse poolt igalpool ja igal sammul. See ongi kogude valitsusele omane. Meie ei usalda seda valitsust ja sellepärast ei või meie temale anda ka mingit volitust. (V a h e l h ü ü d e d.)

A. J õ e ä ä r: Lugupeetud rahvasaadikud! Meil on ka ennem mitmetel kordadel Riigikogul tulnud tegemist teha A/S. Scheel ja Co asjadega. Mina arvan, et praegu ei ole otstarbekohane nende küsimuste juures pikemalt Riigikogu koosolekul peatuma hakata ja ma arvan, et jätkub sellest, kui

meie piirdume käesoleval korral nõudmisega — võtame moratooriumi seaduse vastu selle eeldusega, selle tingimusega, et selle seaduse § 4 ettenähtud õigust, mis Majanduseministrile antakse, korraldada järelevalvet panga tegevuse järele, kasutatakse eriti ka nende küsimuste selgitamiseks, millest enim siin Riigikogus juttu on olnud, kasutatakse ka üldise panga seisukorra selgitamiseks. Riik ei ole huvitatud panga seisukorrast mitte üksi üldrahvamajanduslikust seisukohast, vaid ka puht fiskaalsest seisukohast välja minnes, ja need ülesanded peaksid esimeses järjekorras tehtud saama sellele, keda Majanduseminister arvab tarvilikuks panga tegevuse järelevalvajaks määrata.

O. K a s k: Auväärt Riigikogu liikmed! Et Riigikogu erakorraliselt täna kokku kut-
sutud, see näitab, missuguse tõsise asjaga
meil tegemist, ja kuivõrt tõsisel ajal peame
arutama niisuguse suure ulatusega põhi-
mõttelikke küsimusi. On ekslik, kui püü-
takse siin need asjaolud ühendusse seada
Inglise naela langemisega ja üldise majan-
dusliku segase olukorraga. Meie riigi sei-
sukord ei olnud mitte niivõrt raske, et Ing-
lise naela ajutine kõikumine ja langemine
tema tööstus-kaubandust ja pankasid suur-
tesse raskustesse oleks viinud. Siin ei olnud
mingeid väliseid põhjusi, mis erilisi raskusi
meile oleksid kaela toonud. Et aga üle öö
suureulatusega nähtused aset leidnud, see
näitab, et sisemiselt meie riigis midagi katki
on ja põhjusi tuleb mujalt otsida. Praegu-
sel momendil ei saa kõike Inglise naela
kõikumise arvele panna. Kui ette tuuakse,
et riik kahju saanud Inglise naela kõikumise-
st, siis võib-olla räägime sellest teine kord.
Võib-olla, et siin ei olnud kõiki põhjusi
ette nähtud. Ja kui teatav hoiatus meile
välismaalt anti, siis võib-olla ei võetud
ettevaatuse-abinõusid tarvitusele, ja meil
tuleb selle tagajärjel mõne aja pärast Eesti
Panga küsimust kaaluda ja selgitada.

Mis puutub käesolevasse küsimusse,
siis võib öelda, et siin nähtavasti midagi
ootamata ei tulnud. Nii näeme, et mõni
nädal tagasi pangadirektor Scheel Riigiva-
nemaga ringi sõitis Kiviõlis ja paberivabri-
kutes, ja kõigile inimestele, kõigile koda-
nikkudele oli selge, et siin midagi lahti on,
et siin mingi aktsioon käimas on. Kui nii-
sugused asjad sünnivad, siis öelge, kus on
siis valitsus, et ta laseb seda sündida, et
nüüd dramaatiliselt sisekaitse ülem läheb
ja sulgeb panga ukсед? Kui meile teatavaks
sai, et Scheel'i poolt valitsusele nõudmine

esitati, et kas toetatakse teda 2 miljoni
krooniga, või vastasel korral ta sulgeb
panga, kui see teatavaks sai, et valitsus
sellega nõus oli, ja Eesti Pangale soovitas
2 miljonit krooni anda, Eesti Pank sellest
aga keeldus, siis see näitab, et valitsus meil
valmis on sarnase tee peale minema, mil-
lest Eesti Pank ütleb, et ei või seda praegu-
sel ajal teha, kus meile tähtis on krooni
katte hoidmine. Seepärast tuleb kaaluda,
kas see valitsus, kes kevadest peale, kus
meil majanduslik kriis aina süveneb, ainult
seda arutab, kuidas jagada suurte erakon-
dade vahel Eesti riiki, kuidas anda ühele
üks koda ja teisele teine koda, nüüd praegu,
kus kõikide ringkondade kohus on majan-
duslike raskuste võitmiseks töötada, kas
nüüd on aeg arutada töölistkoja seadust,
nagu seda lehest võib lugeda, kas nüüd on
tarvis arutada niisugust küsimust, mis mitte
midagi uut juurde ei anna, mis ainult när-
veerida võib... (V a h e l h ü ü e.) Mis on
siis kõik need käitised ja kojad praegusel
korral andnud, ehk mis nad annavad? Kas
ei ole see niisugune kitsarinnaline võitlus,
kus lihtsalt õonestatakse riiki ja rahvast ja
ainult mõeldakse parteile? Kas see olukord
ei pane tõsiselt mõtlema, et ükskord on aeg,
kaheteistkümnes tund, kus on tarvis ühen-
dada kõik jõud Eestis, olgu nad siis koaliti-
sioonis või opositsioonis, ja jätta see dema-
googia, jätta see parteilik omakasu, mis seni
lopsakalt on õitsenud. (V a h e l h ü ü e.)
Teile ei meeldi see, sest väga imelik on ju
see, et just sotsialistid nüüd peavad kogu-
meestega kõike seda kaasa tegema. Meil
on sarnased vabrikud, kus sajad miljonid
krediteeritud on riigipankade poolt, ja
nende suurtööstuste poolt, kes on riigi poolt
krediteeritud, terroriseeritakse töölisi, neid
lahti lastes. Kas ei ole praegu valitsusel
aeg tõsiselt kaaluda, kuidas neid tööstusi
kindla riikliku kontrolli alla võtta. Kas ei
ole ka mitte aeg kaaluda, kuidas samme as-
tuda ka meie suuremate pankade kindla
riikliku kontrolli alla võtmiseks? Siis meie
võime ainult selle usalduse tagasi võita,
selle usalduse, mis seniastunud sammudega
rängalt üle riigi kõikumine on löödud. Kas
teie arvate, et kui võtame moratooriumi
seaduse vastu, teie midagi päästate? Ei
ole sugugi kindel, et näiteks veel täna ei
või pankrotti minna üks suurem Pärnu
pank, kellele ei ole käesolevas seaduses
moratooriumi ette nähtud. See on nimelt
Pärnu krediitpank, kes õieti Scheel'i panga
osakond. Praegu on seal ärevus suur, inimesed
seisavad sabades ja ootavad. Eile
katkestati väljamaksmine. Pangas on hoiu-

summasid ligi miljon krooni, see on väikese linna kohta suur summa. Samuti kõikuv on seisukord Tartus, samuti ka Rakveres, sest Pärnu krediitpangal on osakond ka Rakveres. Kõik need küsimused on aga nähtavasti selle eelnõu alt välja jäetud. Ma olen kindel, et need järellained, mis siinsetele sammudele järgnevad, väga rasked on. Sellepärast on õieti imelik see, kuidas valitsus, kellele need raskused teada juba nädalate kaupa, kes uurinud neid raskusi, laseb siiski riigi sarnasesse seisukorda viia. Praegusel ajal eriti raske on rahvusvaheline seisukord just rahanduse alal. Kas ei ole siin kardetav mäng käima pandud ja teatud tee avatud võib-olla veel raskematele sammudele? Kas ei pane see igat kodanikku tõsiselt mõtlema, et nii ei võiks Eesti valitsus talitada, nii ei saa Eesti valitsus valitseda edasi, kus unustatakse riiklik politika ja jagatakse parteihuvides? Sealjuures ollakse skandaalselt segatud, ma ei ütle, et skandaalselt, vaid, et valitsus ei reageeri nende süüdistuste peale, mis ühenduses piirituse väljaveoga. See oli skandaalne ülesastumine lehtede poolt ja sellele ei reageeritud mitte. Lugesid neid andmeid, neid lepinguid ja dokumente otse jätk tunne tuleb peale, kui kaugele, kui skandaalselt võib meil äridega ja piirituse hangeldamisega minna.

Meil ei ole midagi selle vastu, et Eesti piiritust välja veetakse, kui aga soodustatakse üht — nagu näiteks ühisus „Ovo“, mille lähedal on kartuliühisuse liit, ja see ühing ei hoolitse üksi selle eest, et meie piiritust välja veetakse, vaid seal kaubeldakse ka Ungari piiritusega, siis paneb see imestama. (V a h e l h ü ü e.) Härra minister, seda ma lugesin lehtedest, (V a h e l h ü ü e.) kus raskeid süüdistusi ette toodi. Aga, härra minister, kui tema toob ette dokumendid, toob ette lepingu, ja kui ta toob ette punktid, kus üks ühing, tsentraliseeritud kartuliühing, lepingulisse vahekorda astub, et see õiguse võtab... (J u h a t a j a koputab haamriga.) ... tema omale õiguse võtab...

J u h a t a j a: Austatud kõneleja ja vahelhüüdjad! Ma näen, et kistakse sootuks uus küsimus päevakorraale. Ma palun sellest ainst kõnelda erilise punkti all, ja sellest peale ma uuteks küsimusteks sõna enam ei anna.

O. K a s k: Ma pean lause lõpetama. Kui see lepingulisse vahekorda astub, ta muretseb valitsusevõimude käest luba teatud isiku sisselaskmiseks.

J u h a t a j a: Kõneleja, ma palun jääda päevakorra juurde.

O. K a s k: Praegu härra Esimees ei luba mulle sellest enam rääkida, aga ma loodan, et tuleval nädalal meil õigus on selgust nõuda sellesse mustasse küsimusse. (H u l g a l i s e d v a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a: Kõneleja, ma peatan või hoiatan Teid esimest korda.

O. K a s k: Kui olukord sarnaseks on kujunenud, kus eeltuleval talvel tööpuudus end väga raskelt tunda annab, siis pean tähendama veel seda, et ei ole saladus, see on ka ajalehtedes ilmunud, et viimne aeg on selleks, et võetaks tarvitusele abinõud, kuidas närveerivat õhkkonda tööliste keskel kõrvaldada ja kuidas neid tööpuuduse vastu kindlustada. Siin aga valitsus vaikib ja ei astu samme. Meie arvates õhkkond meie riigis on sarnane, et peame otse imestama ja isegi õnnelikud olema, kui Eesti rahval niipalju külma verd ja kannatust on ka sarnastel kriisi- ja rasketel aegadel. Kuid peame ütlema, ükskord võib kannatus lõppeda, kui ei mõelda seda, et praegune aeg nõuab ühist tööd, nõuab, et valitsus ja opositsioon ühiselt majanduslikke küsimusi arutavad ja ühiselt neist üle saada püüavad. Selleks on üks eeltingimus: peab lõppema see joon, mis seni on olnud selle koalitsiooni aluseks — omavaheline parteiline jagamine, kus unustatakse riiklikud huvid. Meil ei ole usaldust härra Pätsi valitsuse vastu. Meie ei usu, et see valitsus meie riigi praegustest raskustest üle viib ja seetõttu ei saa meie temale oma usaldust kinkida niisuguste laialdaste volituste andmiseks.

J. S o o t s (fakt. märk.): Härra rkl. Kask ütles, et kartuliühingute liit veab piiritust välja salakaubana. Pean ütlema, see ei vasta tõele. Kartuliühingute liitu on koondatud Eesti ühistegelised piiritusevabrikud. Need valmistavad piiritust, suurema osa piiritusest annavad nad riigile ja üks osa müüakse Tallinnas neile, kes esitavad Majanduseministeeriumilt saadud tunnistuse, et neil on lubatud piiritust osta. Kartuliühingute liit ise piiritust välja ei vea, temal ei ole selleks ka mingeid abinõusid olemas.

L. J o h a n s o n: Austatud Riigikogu liikmed! Eelkõnelejad katsusid näidata,

nagu oleksid need raskused, mille tagajärjel praegune seadus päevakorras, pärit praeguse valitsuse päevilt, aga need raskused on kestnud juba aastaid ja need on pärit kapitalistlikust ilmakorrast, (N a e r.) sellest ilmakorrast, mida teie kannate, mille tüsedad kujud teie olete. Need raskused andsid end Eesti riigi elus tunda ka siis, kui see koalitsioon oli, millest teie osa võtsite. See oli põhjuseks, miks Strandman'i valitsus langes, ta ei suutnud raskusi võita, seepärast tuli luua uus valitsus. Seisukord on juba varem raske olnud, teie ei suutnud lahendada seda ja seepärast jäite kõrvale. Ei ole Scheel'i pank esimene, kes sarnases raskes seisukorras. Tuletage meelde kommertsbanka ja Diskontopanka, missugust juttu teie siis ajasite, kas siis tehti niisuguseid etteheiteid härra Zimmermann'ile või härra Strandman'ile, kui teie nüüd teete, ja ometi oli kommertsbank niisugune pank, mis oleks ka teisi pankasid kaasa võinud viia. Need teened olid teil, et kaks pank on teie valitsuse ajal langenud ja pankrotti läinud. Nüüd ei ole ükski pank kokku varisenud, vaid on ajutiselt ukсед sulgenud. Moratooriumi seadus on selleks ette nähtud, et hoida pankasid langemise eest. Siis, mis nüüd kõrvalasjaks on, mis ette toote, näiteks salapiirituseküsimus, siis sellest küsimusest olen ma ka kõnelenud, ja siit pindkildelt hõigati siis vahele, et see ei ole õige. Vaadake stenogrammidest järele, et ei ole rohkem sellest tagasi kui aasta. Kaks korda olen salapiirituse lugu puudutanud, ja kui kartuliühisusega midagi on, siis olete teie, kui ma ei eksi, tervete rühmade viisi, kartuliühisuse liige, meie hulgast ei või teie näidata ühtki, kes oleks seal liige. Ja nüüd, mispärast teil tarvis on siit kõnetoolilt moratooriumi seaduse juures oma ärilisi ettevõtteid hakata paljastama. Viha, mis kodanikkude parteide vahel on, ei tohiks olla niisugune, et ta teid endid selle juures paljastab. (V a h e l h ü ü e.)

Oksjonilaine. Kui teie vaatate oksjonilainet, oksjonikuulutuste järgi otsustades, siis kui teie olite valitsuses, olid need isegi suuremad. (V a h e l h ü ü e.) Samuti põllusaaduste hindade langemine j.n.e. (V a h e l h ü ü d e d.)

Need etteheited, mis teie praegu teete, on niisama nagu kivid, mis alla langevad, aga langevad klaaskupli peale, kus all teie ise kogu aja olete olnud.

Muidugi üks osa neist etteheidetest on minu isikliku arvamise järgi põhjendatud, nimelt see, et rahaasjanduse komisjon oleks pidanud varem kokku kutsutama kre-

diidiseaduse arutamiseks. Siis oleks jäänud ära inetu demagoogia, mis tehakse Riigikogu vastu mõnes ajalehes, nagu ei oleks Riigikogul tööd, ja Riigikogu kutsutakse töötatööliseks. Seda on muidugi tarvis voolu levitamiseks, mille peale loodavad need, kes arvavad, et neil jalgealune ära läheb. Mis aga siiski võib väga hädaohlikuks saada tervele meie riigi iseolemisele, see on nimelt inetu demagoogia, mis mõnel pool tehakse. Samuti ei hakkaks ma kaitsma etteheiteid, mis tehakse üksikutele valitsuse liikmetele, kui nad oma ülesandeid ei ole korralikult täitnud.

K. T o n k m a n: Austatud Riigikogu liikmed! On täiesti õige, et praegu elab Euroopa, sellega ühes ka meie, väga raskeid ja tõsiseid aegu üle. Kuid väga imes-tama paneb see, mis eelkõnelejate poolt ette toodud ja kus püütakse mõista anda, nagu oleks majanduslik kitsikus ja kriis alguse saanud praeguse koalitsiooni ja praeguse valitsuse ajal. Mul on tulnud aastaid korduvalt riigi eelarve puhul, kui üldiselt meie riigi ja majanduse seisukorra kohta ülevaadet antakse, Riigikogu tähelepanu sellele juhtida, kui raskesse olukorda võib meie põllumajandus sattuda. Kuid sel korral oli Põllutööminister koonduse ridadest, kes püüdis alati tõendada, et siin ei ole midagi katki kärisenud, vaid kõik läheb loomulikku rada. Ja kui praegusel ajal on põllumajandus väga kitsas seisukorras, äärmiselt raskes seisukorras, kus meie põllumajanduse saaduste hinnad on tunduvalt langenud, siis peaks ometi nendel etteheitel täiesti selge olema, et põllumajanduse saaduste hindade langemine ei olene mitte ainult meist üksi, vaid just inglismaa langemisest, kuhu suuremad artiklid — võist ja peekonist — välja viiakse. See peaks kõigile selge olema. Ma arvan ja olen kindlal veendumusel, et praegusel korral, kui nende tõsiste küsimuste juures kõnelatakse, ei tuleks teha odavat demagoogiat, et vaadake, nüüd on kõik haavad lahti läinud. Ei saa salata, et praegune küsimus on väga tõsine küsimus, kus meil üks suurem ettevõtte on kokku varisenud. Kui valitsus praegusel korral tahab seda moratooriumi seadusega päästa, siis arvan, et Riigikogul ei jää teist teed, kui tuleb valitsusele võimalus anda, et ta võib seda ettevõtet pankrotist välja tuua. Üht aga loodan, et siin peaks küll ruttama meie põllumajanduse saneerimise kavade-ga. Viimane aeg on käes, kus põllumajandus vajab rutulist ja kiiret abi, aga meie ei saa

neid kaht küsimust praegu ühendada, ei saa panga kokkuvarisemist ja moratooriumi seadust selle küsimusega ühendada. (V a h e l h ü ü d e d. — J u h a t a j a koputab haamriga.) Ühtlasi olen samal arvamisel, mida rkl. härra Jõeäär ette tõi, ja kriipsutan alla, et peaks põhjalik uurimine Scheel'i pangas ette võetama, et need skandaalsed teated, mis seltskonnas on laiali levinenud, saaksid valgustatud.

Üht peab tõendama, et seltskonnas ei ole Scheel ja Co panga tegevuse kohta head arvamist, ja sellepärast, kui tahame õiget ja sirget majandusepoliitilist joont ajada, siis peavad need küsimused lahendatud saama.

J. T e e m a n t: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Praegune seadus on tõsine seadus; samm, mida valitsus on astunud, on tõsine samm. Arvan, et praeguses seaduseelnõus on tarvis ette võtta teatavad parandused, et seda teostada, mida Vabariigi Valitsus selle seadusega just teostada tahab. Arvan, et kui meie sel kujul seaduse vastu võtame, siis ei ole kindlustust, et valitsus nii saaks tegutseda, nagu ta tahab.

§ 4 näeb ette, et Majanduseministril on õigus kõrvaldada juhatust, kas kõiki või üksikuid liikmeid. Kui vaadata A/S. Scheel'i panga põhikirja, siis näeme, et nõukogul on selles väga suur võimupiir olemas. Ja kui nõukogu koosseisu suhtes ei ole Majanduseministril midagi öelda, siis võib viimase tegevus panga järelevalvel saada halvatud. Sellepärast ma arvan, et tuleb Majanduseministrile anda õigusi mitte üksi juhatuse, vaid ka nõukogu koosseisu suhtes.

Edasi näeb § 2 eelnõus ette, et moratooriumi kestusel võib A/S. Scheel ja Co toimetada põhikirjapäraseid operatsioone. Kui vaadata § 3 p. 1, siis näeme, et moratooriumi kestusel ei ole kreditoridel õigus pöörduda kohtu poole nõudmistega, mis panga poolt tunnustatud. Teiste sõnadega, kui jätame p. 1 eelnõusse sisse, siis ei või ka nende operatsioonide suhtes, mis pärast moratooriumi väljakuulutamist tehtud, nõudmisi esitada. See oleks aga võimatu seisukord. Saan aru, et moratooriumi kitsendamise õigusi tuleb anda nendele, kellel õigused tõusnud enne moratooriumi väljakuulutamist. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui vaatate praegust redaktsiooni, siis ei ole see nii. Mina arvan, et p. 1 tuleks kustutada.

§ 2 on ette nähtud, et A/S. Scheel ja Co ei tohi moratooriumi kestusel täita

rahalisi kohustusi, mis tekkinud enne moratooriumi maksmahakkamist, ja peab realiseerima oma aktiivaid ning mahutama realiseeritud summad Majanduseministri poolt määratud krediidiastutustesse, kusjuures vajaduse korral, Majanduseministri poolt määratud alustel pank võib realiseeritavaid nõudmisi pikendada ja uuendada. Mina arvan, et erandina peame seaduses ette nägema, et riigi nõudmisi avaliku õiguse alusel võib sisse nõuda. Meie teame, et meie riigil on pangaga terve rida protsesse olnud, see on Riigikogu liikmetele ju teada, ja riik on pidanud need protsessid kaotama selle tõttu, et aeg on mööda läinud nõudmiste avaldamiseks. Need on tõsised asjad. Sellepärast ei saa meie lubada nende nõudmiste suhtes, mis riigil avaliku õiguse alusel on olemas, moratooriumi. Ma tuletan veel kord meelde neid protsesse, mis riigil Scheel'i pangaga on olnud, ja kui meie need protsessid ainult selle tõttu kaotasime, et meil seaduses ettenähtud tähtajal teada ei olnud teatavad asjaolud, siis arvan ma, et pangamaja Scheel'i tegevus tuleb täies ulatuses lähemalt järelevaatusele võtta, sest see ei ole kellelgi uudiseks, mida rkl. härra Tonkman ütles, õnnetuseks on see tegelikult nii. Kuid arusaamatu on praegu üks asjaolu. Olgu need majanduslikud raskused, mis välismail praegu tekkinud on, nii rasked kui need on, kuid ma ei saa aru, et alles kahe päeva eest võisid pöörata valitsuse poole need, kes panka juhtisid, ja kellele panga raskused pidid teada olema, mille tagajärjel meie paremad pojad, keda rahvas meile on suutnud anda, on sunnitud olnud õhtu hilja koos istuma, et lahendada küsimusi, mis ette tuuakse. Ja ka täna oleme sunnitud neid küsimusi võib-olla terve päev siin arutama. Mina arvan, et need põhjused, mis pangamaja Scheel'i praegusse seisukorda viisid, juba varem teada olid, teada olid inimestele, kes selle panga eesotsas seisavad, kes selle tõttu oleksid pidanud juba varem pöörama sinna poole, kuhu nad nüüd pöörasid. Pangamaja Scheel'i juhid pidid ometi teadma oma panga seisukorda. Et need juhid seni ei ole pööranud meie võimude poole, näitab ainult, et meie riiki seni ei ole tahtud teatavalt poolt tunnustada, on tahtud riigivõimust võimalikult mööda minna.

Edasi arvan ma, et võib kahtlus tõusta selle juures, kas § 2 sisu küllalt kohane on. Seal on öeldud, et Majanduseminister võib lubada pangale täita osaliselt oma rahalisi kohustusi Majanduseministri poolt

määratud proportsioonis või lubada rahuldada mõnda üksikut liiki kohustusi täies ulatuses või osaliselt. Mina isiklikult arvan, et see ei ole soovitatav, et Majanduseministrile tahetakse õigus anda oma äranägemise järele toimetada, sest teatavatel juhtudel, teataval olukorral võib öelda, et on parem, kui seda õigust Majanduseministril ei oleks. Majanduslikke raskusi peaksid kõik kandma ühesuguselt, õigluse alusel. Nii tuleks minu arvates see osa sellest paragrahvist, mis käsitab Majanduseministri ülemal ettetoodud õigust, kustutada.

Mis puutub sellesse, mida opositsiooni poolt on ette toodud, siis leian, et opositsioon peab olema, sest ka valitsuse erakonnad võivad mõnikord niisuguseid samme astuda, mis tarvilikud ei ole, mis ekslikud on. Kuid mina arvan, et meie riigis midagi niisugust sündinud ei ole, et meie ei saaks tulevikule täie jõuga ja kindla usuga vastu minna. (V a h e l h ü ü e.) Lugu on ju nii, et inimesed mõnikord vigu teevad. Kui Teie arvate, et Teie üks niisugune olete, kes kunagi eksinud ei ole, siis võite ju küll nii arvata, mis aga tegelikult on sündinud, on teine küsimus. Ma isiklikult olen eksinud, saan sest aru, ja olen selle tõttu valmis oma vastastele siis kätt andma, kui need on eksinud. Praegune aeg nõuab aga meilt rahu, korraldame oma majanduslikku olukorda, meie jõuame seda korraldada, ja ma usun, meil kõigil on ikkagi esimesel plaanil meie isamaa iseseisvus ja edu. Meie teame, et need kodanikud, kes ruttasid omal ajal Narva väerinnale, võttes üles kinda, mida visati teatavalt poolt, olid täidetud ainult ühe tundega, meie rahva õnnelik tulevik. Ma usun, et ka praegune tõsine silmapilk nõuab meilt seda, nõuab meilt partei peale vaatamata puhast tulist südant, kuigi meil mõnes asjas lähevad vaated lahku. Eesmärk on meil kõikidel üks. Ja kui see nii on, see on nii, siis tänane päev ei ole igatahes aeg, nüüd ei ole aeg, kus meie üksteisega arveid õiendame, vaid meie peame püüdma neist raskustest üle saada, milles meil tuleb elada, ja meie saame neist üle. (V a h e l h ü ü d e d.)

Aruandja C. Schilling (lõpusõna): Ma kordan oma ettepanekut, see seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

L. Raudepp (häälet, motiiv.): Tundub imelikuna, et Vabariigi Valitsus on leidnud teid ja võimalusi viimasel silmapilgul just selle panga päästmiseks, kelle

ümber on kogu aeg olnud palju salapärasusi. Kas Vabariigi Valitsus ei näinud ette, et see pank on siiski suurtes raskustes? Kõik see asi on tume selle panga ümber. Teatud ringkondades on just seda panka kõige usaldatavamana kujutada püütud. Nüüd on ometi selgunud, et need arvamised põhjendatud ei ole. Valitsus on lubanud esitada juba ammu majanduseprogrammi, hiljemalt sügiseks, kuid seda ei ole sündinud. Rahaasjanduse saneerimine liigub väga pikalt, ilma süsteemita. Moratooriumi andmine Scheel'i pangale praegu tundub võõrastavana. Millega on põhjendatud, et selle moratooriumiga Riigikogu võtaks selle asutuse seisukorra edaspidise kujunemise eest moraalse vastutuse enesele nii sise- kui ka välismaile? Ettetoodud motiividel hääletab kristliku rahvaerakonna Riigikogu rühm käesoleva seaduseelnõu vastu.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel 48 häälega 15 hääle vastu.

Aruandja C. Schilling: Teen ettepaneku,

mitte pidada kolmepäevalist vaheaega selle seaduseelnõu I ja II lugemise vahel.

Ettepanek võetakse vastu.

5. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Suursööt: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meil on üksikute rahukohtunikkude toimetuste arv kasvanud õige suureks.

Juhataja: Palun Riigikogu liikmeid asuda kõneleja puldi juurest kohtadele. Kvoorumiraamat järgmiseks koosolekuks ei ole veel avatud.

Aruandja O. Suursööt: Rahukohtunikkude juures on toimetuste arv õige suureks kasvanud, eriti suureks on rahukohtunikkude juures toimetuste arv kujunenud Valga- ja Viljandimaal. Nii on Viljandimaal ühes jaoskonnas üldse 4.700 toimetust, Valgamaal on 3.000—3.800. See ongi välja kutsunud vajaduse rahukohtunikkude piirkondi seal ümber korraldada. Selleks oli Vabariigi Valitsuse poolt rahaasjanduse komisjonile esitatud seaduseelnõu, kus oli nähtud ette endise 54 rahukohtuniku asemele 55. Nimelt on kavatsus mää-

rata rahukohtunik Tõrva linna, kelle alla kuulub Tõrva linn ühes Helme kihelkonnaga ja ümbruskonnaga, et sellega vähendada toimetuste arvu teiste rahukohtunikude juures. Erilisi väljaminekuid riigikassast see ei nõua, eelarve väljaminekud selle tagajärjel ei suurene, kuna on kavatsus ümber korraldada kohtupristavite tasuküsimust ja sellega vastaval määral kokkuhoidu saavutatakse ning nii väljaminekud tasakaalustatakse. Rahaasjanduse komisjon arutas seaduseelnõu läbi, ja see võeti ühel häälel vastuvaidlusteta vastu. Sellepärast julgen ma Riigikogule panna ette,

seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

L. Johanson: Käesolev seadus puudutab ka kohtupristaveid. Kohtupristavite ümberkorraldamise arvel on ette nähtud vastav krediit. Nagu komisjonis selgus, nõuab kohtupristavite küsimus veel kaalumist ja korraldamist kõigepealt sellepärast, et kohtupristavid kujundavad praegu ametnikkude liigi, kelle sissetulek valitsuse esindajate hindamisel liiga suur on. Toodi ette, et nad teenivad taksirahadega üle 100 tuhande kuus. (V a h e l h ü ü e.) Peale selle on veel ette nähtud omapärased sõidurahad. Kui näiteks kohtupristav valda läheb ja seal on mitu üleskirjutamist ja ta ühe sõiduga saab oma tööga toime, siis saab ta siiski iga üleskirjutamise eest sõidurahasid. On veel kõrgemapalgisemaid ametnikka, krepostijaoskonna sekretärid, kes saavad üle 150.000 sendi kuus. Kõikide nende suhtes tuleks see küsimus Kohtu- ja siseministeriumis kaalumisele võtta. Niisugune kõrge tasu ei ole siiski põhjendatud.

Oksjonite juures tuleb ilmsiks halbu asjaolusid. Müüakse raudvara ja majapidamises tarvilikke riiste ning elusinventari sarnase hinnaga, millega võlga katta

ei saa. Minu arvates niisugusel müümisel ei ole mõtet. Kui piimaloom müüakse 3 krooni eest, mis mõte on siis oksjoni korraldada.

Kohtu- ja siseministerium peab selle küsimuse käsile võtma ja vaatama, kuidas neid müügihindade aluseid korraldada, ja kui võlasummat katta ei saa, siis parem jäägu see majapidamine hävitamata, sest mõttetu on karistuse otstarbel oksjonit pidada, võttes käsitöölistelt viimased tööriistad ja majapidamises tarvilikud abinõud. Seda ei tohiks lubada. See küsimus nõuab lähemal ajal kaalumist.

Kohtu- ja siseminister J. H ü n e r s o n : Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Johanson juhtis tähelepanu kohtupristavite küsimusele. Kuna mul lootus on juba lähemal ajal esitada valitsusele sellekohane seaduseelnõu, siis mõtlen, et avaneb varsti võimalus seda küsimust terves ulatuses Riigikogul selgitada, nõnda et täna meie selles asjas rohkem sõna ei võta.

Rkl. Johanson'i sooviavaldus oksjonite asjus tuleks igapidi kaalumisele võtta. Selle asja otsene korraldamine ei kuulu valitsusevõimudele, vaid see on kohtuvõimu asi, aga seaduste ettevalmistamisest ja seaduseelnõude väljatöötamisest võtab valitsus osa.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

Juhataja: Pävakord on läbi.

6. Järgmise koosoleku määramine.

Majanduseminister M. Punga ettepanekul otsustatakse pidada järgmine koosolek 20 minutit pärast käesoleva koosoleku lõppu. (Pävakord vaata 171. koosoleku otsuste protokoll, lisa nr. 3.)

Juhataja: Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.43 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).

